

О. О. Драган,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6431-8825>

В. В. Зубченко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1292-1726>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.5.44

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

O. Drahan,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Bila Tserkva National Agrarian University

V. Zubchenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Bila Tserkva National Agrarian University

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF AGRICULTURAL HOLDING COMPANIES IN UKRAINE

У статті досліджено особливості функціонування аграрних холдингових компаній та їх вплив на розвиток аграрного сектору в сучасних умовах. Висвітлено нормативно-правове забезпечення створення та функціонування агрохолдингових компаній. Встановлено, що сучасні агрохолдингові формування є найбільш конкурентоспроможною формою організації агропромислового виробництва в Україні. Обґрунтовано переваги аграрних холдингових компаній порівняно з іншими типами сільськогосподарських підприємств. Виокремлено найбільші агрохолдинги в Україні за розміром виручки й земельного банку. Висвітлено рейтинг агрохолдингів-лідерів виробництва сільськогосподарської продукції, напрямки їх діяльності та спеціалізацію. Окреслено проблеми, пов'язані з недоліками організаційної та функціональної діяльності аграрної холдингової компанії як суб'єкта аграрного виробництва. Запропоновано заходи, що нададуть змогу аграрним холдинговим компаніям забезпечити позитивний еколого-економічний і соціальний ефект в умовах сталого розвитку сільського господарства та гарантування продовольчої безпеки країни.

The article examines the peculiarities of the functioning of agricultural holding companies and their influence on the development of the agricultural sector in modern conditions. The regulatory and legal support for the creation and functioning of agricultural holding companies is highlighted. As a result of the conducted research, it was established that there is no generally accepted or official definition of the concept of "agroholding" in Ukraine, which would be fixed by a certain normative legal act. It was found that modern agricultural holding formations are the most competitive form of organization of agro-industrial production in Ukraine, make a significant contribution to ensuring the food security of the state and increasing the export potential of the agricultural sector. The advantages of agricultural holding companies compared to other types of agricultural enterprises are substantiated. It was determined that agricultural holdings are characterized by a vertically integrated structure of activity, which provides for the emergence and functioning of complex integration relationships between the holding's participants and external entities at the cross-industry level, as a result of which the efficiency of their activities increases. The largest agricultural holdings in Ukraine in terms of revenue and land bank are singled out. The ranking of agricultural holdings-leaders in the production of agricultural products, their areas of activity and specialization is highlighted. It has been established that the creation of agricultural holding companies contributes to establishing direct relations between participants, reducing material costs and increasing income, ensuring the financial stability of structural elements, optimizing the process of profit distribution through the

interaction of financial and credit institutions with production, as well as a favorable investment and tax climate. The problems associated with the shortcomings of the organizational and functional activity of the agricultural holding company as a subject of agricultural production are outlined. Measures are proposed that will enable agricultural holding companies to ensure a positive ecological, economic and social effect in the conditions of sustainable development of agriculture and guaranteeing food security of the country.

Ключові слова: агрохолдинг, агробізнес, виробництво, сільськогосподарська продукція, спеціалізація, земельний банк, концентрація.

Key words: agricultural holding, agribusiness, production, agricultural products, specialization, land bank, concentration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України відбувається в ринковому середовищі за умов жорсткої конкуренції та потребує нових підходів до організації ведення аграрного виробництва, створення сучасних організаційно-правових форм господарювання, підвищення ефективності агробізнесу. Ринкові відносини та аграрний потенціал нашої країни дав поштовх до створення нових агроформувань, які у процесі функціонування інтегрувалися в об'єднання холдингового типу.

Аграрні холдингові компанії з'явилися у зв'язку з необхідністю зміцнення позицій товаровиробників на ринку, збільшення ареалів сировинних зон для власного виробництва, підвищення рівня конкурентоспроможності за рахунок створення замкнутого господарського циклу та спільної логістики і координованого управління усім технологічним ланцюгом виробництва.

Сучасні агрохолдингові формування роблять значний внесок у забезпечення продовольчої безпеки держави та зростання експортного потенціалу аграрного сектору і є найбільш конкурентоспроможною формою організації агропромислового виробництва в Україні. За рахунок ефекту синергії вони досягають кращих результативних показників діяльності та отримують при цьому додаткові переваги на ринку.

Зважаючи на те, що процес становлення агрохолдингів розпочато відносно недавно, доцільно окреслити певні проблеми, пов'язані з недоліками організаційної та функціональної діяльності аграрної холдингової компанії як суб'єкта аграрного виробництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній науці за роки незалежності існує чимала кількість наукових публікацій з проблем становлення і розвитку агрохолдингових формувань в Україні. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування агрохолдингів після їх появи постійно знаходяться у полі зору вчених-економістів. Проблемні питання становлення і діяльності агрохолдингів висвітлено в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців, зокрема: С. Акманова, І. Бланка, О. Бородіної, А. Данкевича, Д. Деми, А. Діброви, О. Єранкіна, С. Дідус, Т. Зінчук, Ю. Карпишина, О. Могильного, О. Мороза, М. Солдато-

ва, Г. Черевка, У. Шарпа та ін. Водночас, незважаючи на вагомий за кількістю масив праць з обраної тематики, відчувається потреба у систематизації й комплексному представленні питання сутності та особливостей функціонування аграрної холдингової компанії, що за сучасних реалій набуває особливого значення й залишається надзвичайно актуальним серед багатьох науковців.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання статті є дослідження особливостей функціонування аграрних холдингових компаній на сучасному етапі та визначення їх впливу на розвиток аграрного сектору України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аграрні холдинги та їх учасники — аграрні холдингові (материнські) компанії та корпоративні (дочірні) підприємства — є відносно новою організаційно-правовою формою ведення агробізнесу в Україні, що акумулюють значні земельні, фінансові та матеріально-технічні ресурси для забезпечення високорентабельного виробництва, переробки, зберігання та/або реалізації сільськогосподарської продукції [1].

У результаті проведеного дослідження встановлено, що загальноприйняте або офіційне визначення поняття "агрохолдинг" в Україні, що було б закріплене певним нормативно-правовим актом, відсутнє. Натомість в науковій літературі існує безліч різноманітних варіантів тлумачення його сутності. Проте більшість трактувань є похідними від визначення холдингової компанії, що наведено в Законі України "Про холдингові компанії в Україні" [2].

У сучасному розумінні агрохолдинг — це потужний бізнес-проект, створений для примноження капіталу його засновників, при цьому материнська компанія, володіючи контрольним пакетом акцій дочірніх підприємств, здійснює управління і контроль за їх діяльністю й завдяки цьому об'єднує їх в одну монолітну організаційну структуру з відповідними цілями, місією, баченням, яке забезпечує координування діяльності всіх структурних підрозділів агрохолдингу зі збереженням цілісності і керованості всієї структури [3].

Зокрема, А.М. Статівка визначає агрохолдингову компанію як специфічну форму володіння корпоративними правами, за якої материнська компанія, маючи

контрольний пакет акцій інших підприємств, управляє ними, контролюючи їх діяльність, при їх об'єднанні в єдину організаційно-правову структуру з відповідними метою та цілями [4].

О.О. Єранкін пропонує визначати "агрохолдинги" або "агропромислові формування" як узагальнені поняття, які характеризують принципово новий тип учасника аграрного виробництва (або агробізнесу), котрий відзначається максимальним використанням капіталістичного типу виробництва або перенесенням досвіду такої діяльності з інших сфер економіки в агробізнес, і ґрунтується на значній капіталізації бізнесу, залученні інвестицій та максимально можливій ніші на ринку [5, с. 104].

У свою чергу, В.Г. Андрійчук взагалі вважає некоректним використання терміну "агрохолдинг" з огляду на багатогалузевість таких формувань і пропонує інші варіанти: "холдинг агропродовольчого комплексу", "продагрохолдинг", "агропродхолдинг", "фінпродагрохолдинг", "промагрохолдинг". Кожний агрохолдинг — це завжди агропромислова фірма, але не кожна агропромислова фірма — це агрохолдинг [6, с. 46—48].

Вважаємо, що одним із влучних серед існуючих визначень видається дефініція В.Ю. Уркевича, поєднана з доповненням О.М. Савельєвої, в якому аграрною холдинговою компанією (агрохолдингом) пропонується вважати публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше аграрних господарських товариств, якщо в таких корпоративних сільгоспідприємствах частка сільгосптоваровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків [7, 8]. Саме таке визначення найбільш відповідає дійсності, оскільки агрохолдингові компанії виступають ефективним інструментом залучення вітчизняних або іноземних інвестицій у модернізацію та розвиток сільського господарства. Тому механізм функціонування агрохолдингів можливо реалізувати саме через публічні акціонерні товариства, оскільки останні мають можливість здійснювати публічну пропозицію акцій, а також розміщувати останні на фондових біржах відповідно до п. 152 ч. 1 ст. 2 Закону України "Про акціонерні товариства" [9], що приватні акціонерні товариства здійснювати не в змозі. Саме тому агрохолдинги через їх інвестиційний потенціал і потрiбно визнати публічними акціонерними товариствами.

Зауважимо, що агрохолдингам властива вертикально інтегрована структура діяльності. Під вертикально інтегрованою структурою агрохолдингу слід розуміти організаційну систему управління виробництвом сільськогосподарської продукції, що включає єдиний керівний центр (головна, материнська компанія) та ланцюг підприємств (залежних, дочірніх), які послідовно беруть участь у виробництві, переробленні, логістиці, продажу готової продукції, що дає можливість сформувати замкнений технологічний процес виробництва. Водночас система управління підприємством завжди спрямована на забезпечення його конкурентоспроможності в ринкових умовах і всебічного задоволення потреб за оптимального використання ресурсів [10, с. 97]. Вертикально інтегрована структура передбачає виникнення й функціонування складних зв'язків як між учасниками хол-

дингу, так і зовнішніми суб'єктами. В аграрному секторі інтеграційні зв'язки формуються на міжгалузевому рівні, що передбачає взаємодію сільськогосподарських підприємств з переробними. Завдяки цьому підвищується ефективність діяльності агрохолдингу.

Слід зазначити, що аграрні холдингові компанії у сільському господарстві й на аграрному ринку з'явилися не в результаті реформування аграрних відносин, а й наслідком глобалізації, оскільки на сьогодні в Україні вони переважно засновуються та функціонують з використанням іноземного капіталу. Правовий статус, порядок створення, реєстрація та діяльність аграрних холдингових компаній викладено у Законі України "Про холдингові компанії в Україні" [2], "Про акціонерні товариства" [9], Господарському та Цивільних кодексах України [11; 12].

Головною метою створення агрохолдингу є своєрідна відповідь аграрної економіки України вимогам ринку, спрямована на відновлення порушених міжгалузевих зв'язків сільськогосподарських і переробних підприємств, паритету цін між реалізованою сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними ресурсами промислового походження, завоювання нових секторів ринку і зниження витрат. Ці фактори підвищують вартість компанії, її капіталізацію, для досягнення яких необхідна ефективна робота всієї системи підприємств, що входять до агрохолдингу.

Мотивами створення агрохолдингів є: забезпечення власного виробництва сировиною; закріплення на ринку оренди землі в очікуванні відміни мораторію; диверсифікація фінансових ризиків при розміщенні фінансового портфеля з метою уникнення високих ризиків; контроль за процесами сільськогосподарського виробництва з метою забезпечення повернення раніше виданих кредитів; розширення ринків збуту продукції власного виробництва та сфери діяльності компанії; пільгове оподаткування [13, с. 140].

Основною перевагою аграрних холдингових компаній є підвищення конкурентоспроможності технологічно взаємопов'язаних підприємств за рахунок концентрації та мобілізації ресурсів на необхідних напрямках, оптимізації використання залучених капіталів для всіх підприємств. Раціонально використовуючи внутрішні ресурси і можливості ринку, що мобілізуються шляхом випуску різних цінних паперів, залучення довгострокових кредитів і т. п., агрохолдинги нарощують значні обсяги виробництва [1].

Так, у ст. 3 Закону України "Про холдингові компанії в Україні" зазначається, що холдингові компанії можуть утворюватися органами, уповноваженими управляти державним майном, державними органами приватизації самостійно або разом з іншими засновниками шляхом об'єднання у статутному капіталі холдингових корпоративних пакетів акцій (часток, паїв); іншими суб'єктами на договірних засадах. Тобто, засновниками аграрної холдингової компанії можуть бути як державні органи, так і приватні особи [2]. У випадках, передбачених законодавством про захист економічної конкуренції, аграрна холдингова компанія утворюється за умови попереднього отримання дозволу Антимонопольного Комітету України (відповідно до Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету

України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання [14]) або Кабінету Міністрів України на концентрацію чи узгоджені дії суб'єктів господарювання.

Зазначимо, що аграрна холдингова компанія набуває статусу юридичної особи з дати її державної реєстрації, що відбувається в порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" [15]. Вона має право вступати в договірні відносини з будь-якими юридичними або фізичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Відповідно до трудового законодавства України, у такій компанії можуть працювати фізичні особи на підставі трудового договору.

Серед майна агрохолдингової компанії вагому частину складають земельні ділянки. Відповідно до положень земельного законодавства України, використання земельних ділянок аграрною холдинговою компанією здійснюється на підставі права власності чи права оренди за відповідною угодою. Слід зазначити, що на сьогодні передача засновником аграрної холдингової компанії як внеску до статутного капіталу земельної ділянки сільськогосподарського призначення, так само як і придбання її компанією, є неможливою. Право на купівлю сільськогосподарських земель в юридичних осіб виникне лише з 01.01.2024 року. При цьому площа придбаної земельної ділянки не повинна перевищувати 10 тис. га. Це зумовлено тим, щоб потужні аграрні холдингові компанії не монополізували ринок землі та не позбавили можливості громадян України скористатись своїм правом на купівлю земель сільськогосподарського призначення.

Аграрні холдингові компанії мають в обробітку відносно досить велику частку земель сільськогосподарського призначення. За останні дев'ять років кількість підприємств, земельний банк яких становить понад 10 тис. га збільшилася до 118 одиниць, а їхній сумарний земельний банк становить 6228,85 тис. га. На сьогодні 30 найбільших агрохолдингів орендують до 5 млн га угідь [16].

Встановлено, що рейтинг агрохолдингів-лідерів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та за обсягами земельного фонду змінюється щороку. Дослідження Agricultural Consulting за 2021-2022 рр. свідчать, що до початку війни в Україні функціонували 52 агрохолдинги, які використовували земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва розташовані по всій території України. До п'ятірки найбільших агрохолдингів в Україні за розміром земельного банку, тобто кількістю оброблюваної й використовуваної як пасовища землі, належали такі компанії: KERNEL — 558 тис. га, Миронівський Хлібопродукт (МХП) — 368 тис. га, NCH (Агропросперіс) — 360 тис. га, UkrLandFarming — 358 тис. га та Астарта — 209 тис. га [17].

Варто зазначити, що окрім земельних ділянок, аграрна холдингова компанія у своїй виробничо-господарській діяльності використовує й інші майнові об'єкти. Статутний капітал такої компанії формується за рахунок вкладів засновників у формі холдингових корпоративних пакетів акцій (часток, паїв), а також додаткових

вкладів у формі різноманітного майна (у тому числі й майна сільськогосподарського призначення), коштів та нематеріальних активів, необхідних для забезпечення діяльності холдингової компанії. У свою чергу, перелік майнових об'єктів, що можуть перебувати у власності аграрної холдингової компанії та використовуватися при здійсненні останньою сільськогосподарської діяльності, не обмежується. Однак при цьому законодавство визначає, що частка у формі майна, коштів та нематеріальних активів, необхідних для забезпечення діяльності аграрної холдингової компанії, не повинна перевищувати 20 % її статутного капіталу [4].

Агрохолдинги можуть отримувати доходи не тільки на стадії виробництва продукції, а й на стадії переробки чи продажу кінцевому покупцеві. Власник має змогу організувати систему контролю над виробництвом, логістикою, переробкою і реалізацією, бачити прибуток на кожній стадії обігу продукції, уніфікувати фінансову модель. При цьому учасники подібного формування пов'язані між собою системою договірних або майнових відносин, що дозволяє материнській (головній) компанії регулювати виробничо-господарську діяльність дочірніх компаній. Вертикально-інтегровані агропромислові структури холдингового типу в змозі сформувати власний внутрішньокорпоративний ринок, що базується на регульованих витратах, трансфертних цінах, а також системі внутрішньогрупового кредитування.

Згідно дослідження аграрного Інтернет-видання Mizez, рейтинг найбільших аграрних холдингових компаній за розміром виручки станом на 2021 р. має такий вигляд: агрохолдинг "Кернел" — виручка складає 2329,5 млн доларів; агрохолдинг Нібулон — 1946,4 млн доларів; Миронівський хлібопродукт (МХП) - 1183,3 млн доларів; UkrLandFarming — 937,5 млн доларів; компанія Астарта — 347,5 млн доларів [18].

На сьогодні законодавством України не враховано специфіку виробничо-господарської діяльності аграрної холдингової компанії, що негативно впливає не лише на функціонування останньої, а також відображається на відносинах, що виникають за участю таких компаній. Нині більшість агрохолдингів бере курс на монокультурне виробництво, мотивуючи це тим, що необґрунтована диверсифікація бізнесу може звести нанівець переваги такого виробництва, а також прагнути отримати максимальний прибуток за рахунок виробництва високорентабельної сільськогосподарської продукції. Вони мають чітко визначену виробничу спеціалізацію, навколо якої відбувається нарощування виробничих, обслуговуючих, комерційних й інших господарських структур.

Встановлено, що агрохолдингові формування здебільшого спеціалізуються на виробництві найбільш високотехнологічних і високодохідних видів рослинницької продукції. Виробництво продукції тваринного походження є головним видом діяльності холдингів, які переважно спеціалізуються на виробництві молокопродуктів на експорт, молока, молоко — і м'ясопродуктів для потреб внутрішнього ринку. Дві третини агрохолдингів спеціалізуються на веденні зернового господарства в поєднанні з олієжировим або цукровиробництвом. Основними каналами реалізації продукції визначено постачання на зовнішні ринки та власні переробні підприємства олієжирової промисловості, які є на ринках впли-

вовими гравцями. Підконтрольні ж сільгосп підприємства, що спеціалізуються на веденні зернового господарства та виробництві цукрових буряків, забезпечують переробні підприємства сировиною [19].

Основними напрямками діяльності найбільших аграрних холдингових компаній є наступні. Агрохолдинг "Кернел" є найбільшим в Україні виробником та експортером соняшникової олії. Агрохолдинг Нібулон є одним із найбільших експортерів аграрної продукції. Його спеціалізація — пшениця 1—2 класів. У Миронівського хлібопродукту (МХП) основною спеціалізацією є переробка м'яса, рослинництво, птахівництво. Компанія UkrLandFarming спеціалізується на виробництві яєчної продукції, яєць, зернових культур. Агрохолдинг Астарт працює у галузі сільського господарства, тваринництва, виробництва цукру, переробки сої та біоенергетики [18].

Отже, агрохолдинги відіграють досить суттєву роль у розвитку аграрного сектору України та займають значне місце в структурі міжнародної торгівлі. На нашу думку, саме від потужних аграрних холдингових компаній залежатиме подальший розвиток аграрного сектору України в умовах глобалізації.

Слід зазначити, що існування агрохолдингів можна розглядати як головну загрозу для економічної конкуренції в аграрній сфері. Масштаби діяльності агрохолдингу, що може практично повністю сконцентрувати земельні ресурси в межах окремих сільських територій і, навіть, адміністративних районів, дозволяють йому монополізувати доступ до землі як основного засобу виробництва та провідного економічного активу у сільській місцевості. Через надконцентрацію земельних ресурсів в одних руках існує загроза розвитку монополізму на ринку оренди землі. У свою чергу, консолідація власності, перетворення сільськогосподарських підприємств у залежні асоційовані структури веде до монополізації ринку сільськогосподарської продукції [19].

Таким чином, під час господарювання аграрних холдингових компаній відбувається концентрація земель шляхом витіснення з ринку оренди землі певної кількості сільськогосподарських товаровиробників, що загострює соціально-економічну ситуацію на селі. Її основними характеристиками є: припинення існування сільськогосподарських підприємств у відповідній місцевості; втрата для певної кількості сільських жителів місця роботи; відсутність податкових надходжень до місцевих бюджетів; відсутність фінансування розвитку соціальної інфраструктури села, що традиційно здійснювалося сільськогосподарськими товаровиробниками. Така ситуація склалася тому, що в законодавчій сфері відсутня позиція щодо доцільності та перспектив функціонування агрохолдингів у сільськогосподарському виробництві. Цілком очевидно, що аграрні холдингові компанії завдають відчутної шкоди вітчизняному землеробству, імпортуючи генетично модифіковані рослини та ведучи монокультурне виробництво, що призводить до деградації сільськогосподарських угідь.

У свою чергу, потужні аграрні холдингові компанії мають найбільше можливостей для залучення інвестицій, у тому числі й іноземних. Вітчизняні агрохолдинги намагаються зробити свій бізнес більш ефективним і

конкурентоспроможним: нарощують земельний банк, інвестують в матеріально-технічну базу, впроваджують інноваційні екологічні інновації. Серед лідерів за цими напрямками — Кернел, МХП, Агропросперіс (AP Group).

Проте залучення іноземного інвестування має й певні негативні наслідки, серед яких можна виокремити: а) накопичення прибутків і розміщення грошових коштів за межами держави з використанням схем іноземного інвестування; б) переведення діючих українських підприємств у власність іноземного капіталу під час інвестиційної діяльності; в) зловживання спільним підприємством наданими податковими пільгами; г) використання статусу підприємств з іноземними інвестиціями для ввезення та реалізації на території України товарів без сплати акцизних та митних платежів; д) проходження за спрощеною процедурою сертифікації якості та відповідності. У такому разі при встановленні контролю за українським підприємством нерідко іноземні партнери проводять політику, спрямовану на ліквідацію вітчизняного виробника або налагоджують виробництво з метою отримання одностороннього прибутку.

Отже, створення агрохолдингів, з одного боку, є цілком природним наслідком прагнення бізнесу підвищувати власну ефективність за рахунок концентрації ресурсів в умовах глобалізованого аграрного ринку, але, з іншого — їх діяльність спричиняє зростання ризику монополізації ринку та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності виробництва та зростання суспільних витрат на виплату монопольної земельної ренти.

Поділяємо думку В.Ю. Уркевича, що для подолання негативних явищ необхідно:

1) законодавчо закріпити розміри земельних ділянок, що можуть перебувати у власності чи оренді аграрної холдингової компанії (безпосередньо чи її учасників — сільськогосподарських товаровиробників). Розміри таких ділянок мають бути науково обґрунтованими та такими, що не дозволяли б аграрній холдинговій компанії перетворюватися на монопольну структуру у певному сегменті аграрного ринку. Також можливим є й обмеження території функціонування аграрної холдингової компанії певним адміністративним районом;

2) встановити зобов'язання аграрної холдингової компанії сплачувати частину податкових платежів до бюджету за місцезнаходженням використовуваних нею земельних ділянок. Розмір таких платежів може визначатися виходячи з площ земельних ділянок, що використовуються агрохолдингом для виробництва сільськогосподарської продукції;

3) зобов'язати аграрну холдингову компанію надавати роботу для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням земельних ділянок, які вони використовують. Кількість таких працівників може визначатися залежно від площі земельної ділянки, що використовується відповідним агрохолдингом. У разі невиконання такого обов'язку такий суб'єкт має сплатити відповідні кошти до місцевого бюджету [7].

На нашу думку, наведені заходи можуть бути дієвим способом збалансування державних й приватних інте-

ресів щодо розвитку аграрної сфери й функціонування агрохолдингів. З метою розбудови соціальної інфраструктури села за участю аграрних холдингових компаній можна застосовувати організаційно-правовий механізм державно-приватного партнерства, закріплений Законом України від 01 липня 2010 р. "Про державно-приватне партнерство" [20].

Варто зауважити, що важливим аспектом діяльності агрохолдингів є їх можливості щодо забезпечення продовольчої незалежності держави, переходу на європейські та світові стандарти якості сільськогосподарської та харчової продукції. Саме тому, діяльність агрохолдингів в умовах євроінтеграції розвитку аграрного сектору економіки України повинна чітко регламентуватися державою й спрямовуватися на забезпечення продовольчої безпеки, створення економічних умов існування сільського населення, відтворення селянства, підтримання екологічної рівноваги, збереження біорізноманіття тощо.

На нашу думку, державна аграрна політика щодо створення та функціонування аграрних холдингових компаній повинна формуватися, насамперед, у напрямі забезпечення сталого розвитку сільського господарства і сільських територій. Для цього виникає необхідність щодо посилення контролю за дотриманням аграрними холдинговими компаніями екологобезпечного використання земельних ресурсів та забезпечення відповідності європейським національним соціально-правовим стандартів у даній сфері.

Вважаємо, що запровадження та реалізація цих заходів забезпечить врахування інтересів селян, засновників аграрних холдингових компаній, українського суспільства та держави загалом.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, в статті визначено особливості функціонування аграрних холдингових компаній та їх вплив на розвиток аграрного сектору України в умовах сьогодення.

Систематизуючи думки вчених, можна стверджувати, що агрохолдинг є різновидом холдингової компанії або публічного акціонерного товариства, що об'єднує й контролює аграрних товаровиробників. Аграрна холдингова компанія за допомогою використання великих земельних площ займається виробництвом і/або переробкою, зберіганням, транспортуванням, реалізацією сільськогосподарської продукції з метою забезпечення корпоративних прав учасників.

Встановлено, що створення аграрних холдингових компаній сприяє налагодженню прямих зв'язків між учасниками, скорочення матеріальних витрат та збільшення доходу, забезпечення фінансової стійкості структурних елементів, оптимізації процесу розподілу прибутку через взаємодію фінансово-кредитних установ з виробництвом, а також сприятливого інвестиційного й податкового клімату.

Обґрунтовано, що аграрні холдингові компанії мають низку переваг порівняно з іншими типами сільськогосподарських підприємств, до яких варто зарахувати: застосування новітніх технологій у сільськогосподарсь-

кому виробництві, високий рівень техніко-технологічного забезпечення завдяки наявності потужної матеріально-технічної бази, зниження виробничих витрат за рахунок економії на масштабах виробництва.

Запропоновано такі напрями розвитку функціонування аграрних холдингових компаній: 1) законодавче врегулювання питання регламентації правового статусу аграрних холдингових компаній і специфіки їхньої діяльності; 2) запровадження механізмів оподаткування діяльності агрохолдингів та контролю податкових надходжень до бюджетів відповідних територіальних громад; 3) дотримання аграрними холдинговими компаніями екологобезпечного використання земельних ресурсів у відповідності до європейських стандартів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі слід пов'язати з дослідженням та ідентифікацією етапів запровадження прозорої специфіки оподаткування аграрних холдингових компаній, а також механізмів моніторингу й регулювання впливу їх діяльності на стан навколишнього природного середовища.

Література:

1. Дударенко В. В. Поняття аграрних холдингів як суб'єктів аграрних правовідносин. Часопис Київського університету права. 2016. № 4. С. 286—290.
2. Про холдингові компанії в Україні: Закон України № 3528-IV від 15.03.2006. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 34. Ст. 291.
3. Дем'яненко С. І. Розвиток та ефективність діяльності агрохолдингів в Україні / С.І. Дем'яненко, Н.П. Заріцька // GISAP. Economics, jurisprudence and management. 2013. № 1. С. 23—26.
4. Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.
5. Єранкін О. О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: монографія / О.О. Єранкін. К.: КНЕУ, 2009. 419 с.
6. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: [монографія] / В. Г. Андрійчук. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. 216 с.
7. Уркевич В. Ю. Правові проблеми функціонування агрохолдингів в Україні. Право та інновації. 2013. № 4. С. 78.
8. Савельєва О. М. Про визначення поняття "аграрна холдингова компанія" в законодавстві України / О. М. Савельєва // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права в Україні очима студентів: зб. тез наук. доп. Всеукр. студент. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 12 березня 2010 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетров. нац. ун-т імені Олеся Гончара. 2010. С. 89—91.
9. Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17.09.2008. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. Ст. 384.
10. Устенко А. О. Система управління підприємством. Вісник Прикарпатського університету. Серія "Економіка". 2014. Вип. X. С. 96—103.
11. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 03.10.2022 р. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2022. 248 с.

12. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 03.10.2022 р. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2022. 456 с.

13. Данкевич А. Є. Передумови та основні принципи розвитку агрохолдингів / А. Є. Данкевич // Економіка АПК. 2011. № 5. С. 139—147.

14. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію). Розпорядження АМКУ № 33-р від 19.02.2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text>

15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України № 755-IV від 15.05.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31—32. Ст. 263.

16. Дребот О. І., Тарнавський В. А. Сучасний стан та тенденції розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні. Агроекологічний журнал. URL: <http://journalagroeco.org.ua/article/view/263316>

17. Онлайн рейтинг агрохолдингів України за 2021-2022 роки. АгроКонсалтинг. URL: <http://surl.li/dnpsc>

18. Рейтинг найбільших аграрних холдингів України. Інтернет-видання Mizez. URL: <https://mizez.com/spetsproekt/pyat-krupneyshikh-agrarnykh-kholdingov-ukrainy-rey2055>

19. Кирилов Ю. Є. Роль та місце агрохолдингів в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 87. Херсон: Гринь Д. С., 2014. С. 222—233.

20. Про державно-приватне партнерство: Закон України № 2404-VI, від 01.07.2010. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 524.

References:

1. Dudarenko, V.V. (2016), "The concept of agrarian holdings as subjects of agrarian legal relations", *Chasopys Kyivs'koho universytetu prava*, vol. 4, pp. 286—290.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On Holding Companies in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15#Text> (Accessed 15 March 2006).

3. Dem'ianenko, S.I. and Zarits'ka, N.P. (2013), "Development and effectiveness of agricultural holdings in Ukraine", *GISAP. Economics, jurisprudence and management*. vol. 1, pp. 23—26.

4. Stativka, A.M. Korniienko, V.M. and Korniienko, H.S. (2021) *Ahrarne pravo [Agrarian law]*, 2nd ed, Pravo, Kharkiv, Ukraine.

5. Yerankin, O.O. (2009), *Marketynh v APK Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Marketing in the agricultural industry of Ukraine in the conditions of globalization]* KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Andriychuk, V.H. (2007), *Kapitalizatsiia sil's'koho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku [Capitalization of agriculture: state and economic regulation of development]*, *Aspekt-Polihraf*, Nizhyn, Ukraine.

7. Urkevych, V.Yu. (2013), "Legal problems of the functioning of agricultural holdings in Ukraine", *Pravo ta innovatsii*, vol. 7, pp. 78.

8. Savel'ieva, O.M. (2010), "On the definition of the concept of "agrarian holding company" in the legislation of Ukraine", *Suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku derzhavy i prava v Ukraini ochyma studentiv. Vseukrains'ka students'ka naukova konferentsiia [The current state and prospects for the development of the state and law in Ukraine through the eyes of students. All-Ukrainian student scientific conference]*, Dnipropetrovs'k, Ukraine, 12 March 2010. pp. 89—91.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "About joint stock companies", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (Accessed 17 September 2008).

10. Ustenko, A.O. (2014), "Enterprise management system", *Visnyk Prykarpats'koho universytetu, Seriia "Ekonomika"*, vol. X, pp. 96—103.

11. Palyvoda, A.V. (2022), *Hospodars'kyj kodeks Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnenniamy stanom na 03.10.2022 r [Economic Code of Ukraine: current legislation with changes and additions as of October 3, 2022.]*, Kyiv, Ukraine.

12. Palyvoda, A.V. (2022), *Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnenniamy stanom na 03.10.2022 r. [Civil Code of Ukraine: current legislation with changes and additions as of October 3, 2022.]*, Kyiv, Ukraine.

13. Dankevych, A.Ye. (2011), "Prerequisites and basic principles of development of agricultural holdings", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 139—147.

14. Antimonopoly Committee of Ukraine (2002), "On the approval of the Regulation on the procedure for submitting applications to the Antimonopoly Committee of Ukraine for preliminary obtaining permission for the concentration of business entities (Regulation on concentration)", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text> (Accessed 19 February 2002).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On State Registration of Legal Entities and Natural Persons — Entrepreneurs", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (Accessed 15 May 2003).

16. Drobot, O.I. and Tarnavs'kyj, V.A. (2022), "The current state and trends in the development of agricultural land use in Ukraine", *Ahroekolohichnyj zhurnal*, vol. 2, available at: <http://journalagroeco.org.ua/article/view/263316> (Accessed 4 February 2023).

17. AhroKonsal'tynh (2022), "The Online rating of agricultural holdings of Ukraine for 2021—2022", available at: <http://surl.li/dnpsc> (Accessed 4 January 2023).

18. Mizez (2022), "Rating of the largest agricultural holdings of Ukraine", available at: <https://mizez.com/spetsproekt/pyat-krupneyshikh-agrarnykh-kholdingov-ukrainy-rey2055> (Accessed 4 January 2023).

19. Kyrylov, Yu.Ye. (2014), "The role and place of agricultural holdings in the further development of the agricultural sector of the Ukrainian economy", *Tavrijs'kyj naukovyj visnyk*, vol. 58, pp. 222—233.

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On Public-Private Partnership", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (Accessed 15 May 2022).

Стаття надійшла до редакції 11.02.2023 р.